

Redningen af de danske jøder i oktober 1943

Gillelejevæderne store indsats

Baggrunden for at etablere et museum, der skal fortælle historien om redningen af de danske jøder i oktober 1943, er at formidle den unikke beretning om mod, hjælp og håb, der udspandt sig over kort tid på den sjællandske kyst fra Dragør til Hundested. En hjælp, der betød overlevelse for de næsten 8000 danske landsmænd, der blev hjulpet til Sverige under Anden Verdenskrig.

Danmark er på den måde unik i sammenligning med de øvrige europæiske lande, der ikke formåede at redde tilnærmelsesvis så mange jøder fra døden.

Dette skyldes hovedsaglig, modsat andre lande, at jøderne var en særdeles velintegreret del af det danske samfund og som siden midten af 1800-tallet havde haft stor betydning for både forretnings- og åndslivet i Københavns bedre borgerskab. Jøderne var landsmænd, naboer og danske fuldt på linie med resten af samfundet. Da flugten i oktoberdagene begyndte, kom det endda bag på mange danskere, at deres kolleger og naboer var jøder, for det havde man ikke rigtig tidligere tænkt så meget over. Dette siger noget om jødernes integration i det danske samfund.

Mange jødiske familier havde før krigen haft eller lejet sig ind sommerhuse langs nordkysten og i Gilleleje var der således årelange bekendtskaber mellem lokale og jødiske familier.

Det var også disse familier, der var de første, der forhørte sig om hjælp hos de fiskere, som de kendte.

Dette er udgangspunktet for, hvorfor Gilleleje spiller en central rolle i redningen af jøderne, og netop derfor har en fortælling at byde på, der er både relevant og til at tage ved lære af i dag.

To fortællinger har betydet at gæster i årevis er valfartet til byen for at mindes og se de gader og stræder, der dannede ramme om begivenhederne, hvor den gamle bydel og havnen er autentisk og ser ud stort set som dengang.

Dels samlede markante skikkelser i Gilleleje sig hurtigt i *Jødekomiteen* i de første oktoberdage i 1943 for at organisere hjælpen blandt fiskerne, der skulle komme til at redde omkring 1300 jøder til Sverige fra det lille fiskerleje, som på det tidspunkt var et samfund bestående af ca. 1700 indbyggere.

Og dels er der historien om de næsten 80 jøder, der gemte sig på loftet i Gilleleje Kirke natten til den 6. oktober. De blev angivet og opdaget og efterfølgende sendt til Theresienstadt. Det blev aldrig opklaret, hvem der angav jøderne, men historien har haft stor betydning for Gillelejevæderne i mange år.

Gilleleje Museum, der nu er en del af det kulturhistoriske Museum Nordsjælland har i årevis indsamlet materiale i form af interviews, billeder og lydoptagelser af overlevende, efterkommere og Gillelejevædere.

Dette materiale berettiger og danner grundlaget for et museum i Gilleleje.

På de øvrige kulturhistoriske museer og arkiver langs kysten findes tilsvarende materiale og derfor er samarbejdet med disse væsentligt og naturligt, idet museet skal fortælle hele historien om flugten fra den danske kyst.

Ved at udnytte digital teknologi med lyd, billeder og film kan man skabe mulighed for formidle dette materiale til skoleklasser, borgere og turister, så det ikke længere blot er tilgængeligt for museumsfolk og forskere.

Visionen for museet bør være at imødekomme forventningerne fra nationale og internationale gæster om at opleve, lære om og mærke denne historie om medmenneskelighed.

Museet bør ligeledes indgå forskningssamarbejder om Holocaust med universiteter og museer verden over ved at stille materiale og historikere til rådighed og dermed arbejde med en international vinkel. Fordi redningen af de 8000 danske jøder er en væsentlig del af den samlede Holocaust historie.

Placering

Det nye museum tænkes ind i et område, der i forvejen fortæller fiskernes og fiskeriets historie. Fiskerne og deres erhverv er uløseligt forbundet med hjælpen til de jøder, der blev reddet og derfor giver placeringen god mening. Desuden har der, som i mange af fiskerhusene i byen, været skjult jøder i huset i Østergade, hvor museet tænkes placeret.

At tænke museet under jorden i haven til dette autentiske fiskerhus, handler om at underbygge og pointere de følelser af angst, klaustrofobi og utryghed, der er forbundet med en flugt i lastrummet på en fiskerkutter en kold efterårsnat. På samme måde som arkitekt Daniel Liebeskind opererer med arkitekturen i de jødiske museer i Berlin og København i skæve vinkler, der er med til at skabe en desorientering og utryghed.

I det samlede verdensbillede af jødiske museer og Holocaustmuseer mangler denne lille stærke fortælling om almindelige danskernes hjælp til deres jødiske landsmænd.

Det er, som nævnt en fortælling om håb og mod, styrke og fællesskab – under et; civil courage.

Det er eviggyldige begreber som dette museum kan blive bærer af og aktualisere i samarbejde med forskere og historikere i en verden, der bliver stadig mere angstfyldt, også for de jødiske samfund.